

40 éves a Magyar Földrajzi Múzeum

Ferenc pápa látogatása

Szabó Gábor: A képviselő naplója

100halom

XI. ÉVF. 100. SZÁM

2023. ÁPRILIS

ÓVÁROSI KÖZÖSSÉGI, KÖZÉLETI FOLYÓIRAT

Zsibvásár a Szent László téren

Foto: Tóth Erzsé

A TARTALOMBÓL: 40 éves a Magyar Földrajzi Múzeum • Szabó Gábor: A képviselő naplója • Óvárosi Bolhapiac – Interjú Windisch Szilviával • 100halom – melléklet • Tamási József: Ferenc pápa látogatása • Francz Norbert: Ercsi monostorának alapítása • Németh István: Egy lokálpatrióta emlékei (folyt.) • Mitták Ferenc: Más szemmel – Az Aranybulla

Májusi

PROGRAMAJÁNLÓ

BARÁTSÁG KULTURÁLIS KÖZPONT

2023. május 15. 19.00
Görgey Gábor:
KOMÁSSZONY HOL A STUKKER?
The Art művészeti ügyökség és a Pozsonyi Színházi Egyetem

2023. május 17. 19.00
Becky Mode:
TELHÁZ
Jatekszin

2023. június 15. 19.00
Frantisek Langer:
KÜLVÁROS
Komáromi Jókai Színház

Az esti-tavaszi bérletek megvásárlására való igényüket 2023. február 15-ig jelezhetik: baratsagkassza@gmail.com e-mail címre írva.

2023
TAVASZ

BARÁTSÁG KULTURÁLIS KÖZPONT
HATÁR ÉS ELŐADÁS

SZÍNHÁZI ELŐADÁS
A bérletek ára: 11 000 Ft, 12 000 Ft, 13 000 Ft Helyszín: BKK színházterem

2023.
05.18.
19.00

PÁL FERENC

**BELŐ BÉKE
VIHAROS IDŐKBEN**

MIT KEZDJEK A KÜLSŐ-BELŐ NEHÉZSÉGEIMMEL?

Az előadások tematikája meglehetősen tág, érinti a spiritualitást és a társadalomtudományokat. A közösségi és családi konfliktusokról, a személyes lelki egyensúly kérdésén és a párkapcsolati - házassági problémákon át a transzcendenciához fűződő kapcsolat problematikájáig terjed.

ISMERETTERJESZTŐ ELŐADÁS

Belépődíj: 3 000 Ft Helyszín: Barátság Kulturális Központ színházterem

FORRÁS NÉPTÁNCGYÜTTES FÜGGETLEN SZÍNHÁZ, SZÁZHALOMBATTA
HAGYOMÁNY, ÉRTÉK, KÖZÖSSÉG. MEGTARTÓ KÉPESSÉG!

ALAKVÁLTÓK ÚJ BEMUTATÓ!

2023. MÁJUS 21. 18 ÓRA — BARÁTSÁG KULTURÁLIS KÖZPONT SZÍNHÁZTEREM

Jegyek a Barátság Kulturális Központ pénztárában kaphatók.
Tel.: 06 23 355 488, email: baratsagkassza@gmail.com

Femtartó támogató:
Százhalombatta Város Önkormányzata

Femtartó: Magyarok Öröksége Alapítvány

VÁROSI GYEREKNAP
05.27.

EGÉSZ NAP VIDÁMPARK VÁRJA AZ ÉRDEKLŐDŐKET.

10.00 „KEDVENC MESÉM”
rajzpályázat kiállítás megnyitója és eredményhirdetés

11.00 KÉZMŰVES FOGLAKOZÁS

11.00 16.00 SÜSÜ, A SÁRKÁNY
zenés mesejáték

14.00 JANIKOVSKY ÉVA DÍJ
díjátadó

15.00 FÁBIÁN ÉVA
GYEREKKONCERTJE

CSALÁDI PROGRAM
Belépődíj: ingyenes Helyszín: Barátság Kulturális Központ

2023.
MÁJUS 27.
11.00 ÉS 16.00

BKK SZÍNHÁZTEREM

AZ ELŐADÁSRA INVITÁCIÓ,
MELYRE SZÜKSÉGES JELENYET
A JELENYETZÁRÓBAN
TUDNOK IGYELENKI.

CSUKÁS ISTVÁN
BERGENDY ISTVÁN

**Süsü,
a sárkány**
ZENÉS MESEJÁTEK

PESTI MŰVÉSZ SZÍNHÁZ
ELŐADÁSA

DISZLET - JELMEZ: ZEKE EDIT
RENDEZŐ: SCHLANGER ANDRÁS

BARÁTSÁG KULTURÁLIS KÖZPONT
SZÍNHÁZI ELŐADÁS

40 éves a Magyar Földrajzi Múzeum

A felfedezők múzeuma

Az érdi Magyar Földrajzi Múzeum a méltán híres magyar geográfusok és utazók hagyatékaiknak és a földrajz oktatás tárgyi eszközeinek őrzője és feldolgozója az idén ünnepli fennállásának negyvenedik évfordulóját. A múzeum létrejöttéről, jelenéről, jövőjéről Fekete-Mácsai Anettával, a múzeum igazgatóhelyettesével beszélgettünk.

– *Maga a múzeum csak harmincöt éves, az alapokat negyven éve tették le, de az alapítással kapcsolatos előkészítő munkák még ennél is régebbre nyúlnak vissza.*

– Valóban, a múzeumi rangot 1988-ban kaptuk meg, de a múzeum életében a Magyar Földrajzi Gyűjtemény 1983. március 12-én aláírt alapító okirata a mérvadó. Az aláírást Balázs Dénes és Érd közötti több éves egyeztetés előzte meg. Balázs Dénes akkor Érden élő geográfus egyszemélyes kutatóként járta a világot, és mindenhol hozott magával néprajzi és természetrajzi tárgyakat. Ezeket szerette volna kiállítás formájában bemutatni. Az ötletet számosan támogatták és ekkor kezdte meg más kutatók relikviáinak felkutatását is, és már múzeumban gondolkodott. Az érdi városvezetésnek ugyan tetszett az ötlet, de sem anyagi, sem emberi erőforrása nem

volt a megvalósításra. Végül dr. Becsei József földrajztudós közbenjárására sikerült jelentős anyagi támogatást szerezni és az ügy mellé állt a Magyar Földrajzi Társaság is. A pénzügyi akadályok elhárulásával a gyűjtemény öt termet kapott az akkori Tanácsházán (Wimpffein kúria). 1983 tavaszán aláírták az alapító okiratot és az év októberében meg is nyílt az első állandó kiállításunk: a „Magyar utazók, földrajzi felfedezők”. Múzeumi minősítést 1988-ban kaptunk, ekkor nyílt meg a második állandó kiállításunk „A Kárpát-medence tudományos feltárói” címmel.

– *A Magyar Földrajzi Múzeum már a kezdetektől arra törekedett, hogy élő múzeum legyen. Azaz ne csak a tárgyak halmazaként, hanem egyfajta tudományos és ismeretterjesztő műhelyként funkcionáljon.*

– Balázs Dénes, a múzeum megálmo-

dója és létrehozója eleve nyitott múzeumban gondolkodott. Múzeumi órákkal, foglalkozásokkal, szakkörökkel, tudományos konferenciákkal. Az első állandó kiállítás megnyitása óta éves rendszerességgel rendezünk konferenciákat, vannak kiadványaink. Rendszeresek a múzeumi órák, a múzeumpedagógiai foglalkozások. Mindig is szoros és jó volt a kapcsolatunk a helyi iskolákkal. Sőt, a kezdeti időkben, amikor

csak két alkalmazottja volt a múzeumnak, a teremőri szolgálatot helyi iskolások látták el.

– **A személyi állományban is jelentős fejlődés volt. A kezdeti két alkalmazott mellé az évek során egyre több szakembert sikerült felvenni, de Balázs Dénes soha nem volt múzeumi alkalmazott.**

– Sokáig csak dr. Kubassek János, mint

pedagógiai foglalkoztatót tudtunk kialakítani. Itt nyitottuk meg negyedik állandó kiállításunkat „3276 expedíciós nap, Balázs Dénes a múzeumalapító geográfus újraolvasva” címmel.

Az állandó kiállítások mellett évente három időszaki kiállítást, legalább egy konferenciát, rengeteg múzeumi foglalkozást tartunk és rendszeresek a kiadványaink is.

földrajztudós – aki most is a múzeum igazgatója – és Kovács Sándor, mint helytörténész volt a múzeum alkalmazottja. Így a földrajztudomány mellett, mivel igény volt rá, a helytörténet is kiemelt szerepet kapott. Balázs Dénes haláláig, mint önkéntes tevékenykedett a múzeumban. Aztán az évek folyamán a létszám folyamatosan nőtt. Jelenleg tizenketten dolgozunk a múzeumban. A csúcstízennégy fő volt.

– **A rendszerváltás környékén sok múzeum nagyon nehéz helyzetbe került. A Földrajzi Múzeum pont ebben az időszakban kezdett szárnyalni.**

– Ez a pályázatok adta lehetőségek kiaknázásából, Érd város hozzáállásából és rengeteg felajánlásból adódott. A múzeum épülete, mint a város egyetlen megmaradt műemléki kúriája a városrendezési tervekben kiemelt szerepet kapott. 2001-ben tették rendbe a főépületet és a kertet, ahol a magyar utazók szoborpanteonja is helyet kapott. Nagyon fontos, hogy ez utóbbi jelentős közadakozásból tudott megvalósulni.

A Földrajzi Múzeum szakmúzeum, de mivel kezdetektől igény volt rá, 2007-ben egy különálló épületben sikerült létrehozunk egy Hely- és Sporttörténeti kiállítást is. 2011-ben a városközpont-fejlesztés keretében került sor a tetőtér beépítésére, ahol előadótermet, kiállítóteret, múzeum-

– **A Földrajzi Múzeum szakmúzeum, nem nehéz így időszaki kiállításokat rendezni?**

– Úgy tűnhet, de nem. A földrajzot alapnak lehet tekinteni. Mindennek van földrajzi vetülete, legyen az egy Mexikót bemutató grafikai kiállítás, vagy egy indián törzsek

néprajzi tárgyait bemutató tárlat, esetleg egy, a sarkvidékek élővilágáról szóló fotókiállítás. De például a Lego-kiállítás kapcsán be lehet mutatni a kőolajfeldolgozás ide vonatkozó fejezetét. Úgyhogy eléggé széles a skála.

Arra viszont törekszünk, hogy az évi hátromból egy kiállítás mindig saját gyűjteményből, saját előállítású legyen.

– **Mit lehet tudni a látogatók összetételéről?**

– A látogatóink túlnyomó többsége diák a városi és a környékbeli iskolákból. Sokan jönnek a nyugdíjas korosztályból is. Érdekes, hogy a Covid hatására a nyugdíjas látogatók száma kicsit csökkent, ugyanakkor megnőtt a családi és egyéni látogatók száma.

Éves szinten mintegy tízezer látogatják a múzeumunkat. Az utóbbi időben egyre több városi rendezvény van a múzeumban és a kertben. Ilyenkor ingyenesen nézhetik meg a kiállításainkat, amit nagyon sokan ki is használnak és ez további látogatót generál.

– **Kívülálló számára egy múzeum egyenlő a kiállítással. Szakember számára a múzeum gyűjteménye a fontos. A sok-sok egyéb munka miatt általában erre jut a legkevesebb idő, miközben hihetetlen kincsek lapulhatnak a raktárban. Miből áll a múzeum gyűjteménye?**

– Igen sajnós a gyűjteményi munka sínyleg meg leginkább a munkaerőforrás hiányát. Mint általában nálunk is, a tudományos szakemberek a szakmunka rovására végeznek el más, szintén fontos múzeumi munkát. A mi gyűjteményünk mintegy kétszázharmincezer tételből áll, ennek feldolgozottsága elenyésző. Ez a munkafolyamat eleve lassú, nagy szakértelmet, odafigyelést és kitartást igényel. A látogatóvonzó programok ettől veszik el a szakembert.

Azon vagyunk, hogy ezen változtassunk, hiszen kincsek lapulnak nálunk.

Szinte minden magyar felfedezőtől, kutatótól őrzünk valamit. Nem csak a magukkal hozott anyagokat, hanem személyes tárgyakat is. Naplókat, feljegyzéseket, fo-

tókat stb., a hátizsákot, amely utazásaik tanúi. Ezek feldolgozása elengedhetetlen ahhoz, hogy pontos képet kapjunk arról, amit ők átéltek, felfedeztek. Például sokáig nem

nye, vagy Szabó Ákos és Theész János térképgyűjteménye is. Ezeken kívül még számos kutató, felfedező képviselteti magát legalább egy tárggyal.

értettem, hogy egy-egy Balázs Dénes által hazahozott íjon miért van ragasztás nyoma. Könyvét elolvasva tudtam meg, hogy ő maga vágta ketté, hogy beférjen a hátizsákjába, aztán itthon összeragasztotta.

A gyűjteményünk jelentős része még Balázs Dénes jóvoltából került a múzeumba. Elsőként Cholnoky Jenő Kína-kutató hagyatékát említeném, akinek leszármá-

– **Ahhoz képest, hogy hazánk nem volt gyarmattartó, világviszonylatban is igen jelentős a földrajzi kutatóink, felfedezőink száma.**

– A kutatót a kíváncsiság hajtja, megismerni és megmutatni. A hazai kutatók többsége nagyon nehéz körülmények között végezte kutatásait. Az utazás és felszerelés költségeit maguknak kellett előteremteni és legtöbb esetben egyedül utaztak, szín-

zottai nagy örömmel fogadták a még csak tervezett múzeum hírért. Jelentős még az orientalista Germanus Gyula, a barlangkutató Tulogy János, a földrajztudós Pinczés Zoltán, a Kaukázus-kutató Déchy Mór, az afrikánista Teleki Sámuel, a természettudományi szakíró Sáska László, a Dél-Amerika kutató Kutasi-Kovács Lajos hagyatéka. Nógrády György húsvét-szigeti gyűjtemé-

te egy hátizsákkal. Jegyzeteket, rajzokat, fotókat maguk készítettek, amiből itthon többnyire könyvet adtak ki, előadásokat tartottak. Ezért is nagyon fontos, hogy ezen relikviák megőrződjenek. Ez is emeli a magyar kutatók presztízsét, kiknek munkásságát, műveit az egész világon ismerik, elismerik.

-BK-

A múzeum története

Az érd-ófalui Sina-kastély pusztulása óta Érd város egyetlen jelentősebb, nem vallási jellegű műemléki épülete a volt Batthyány–Sina–Wimpffen–Károlyi-kastély, amelyben jelenleg a Magyar Földrajzi Múzeum működik.

A magasföldszintes, klasszicista épület a Pest környéki közepes nagyságú kúriák közül kiemelkedik szép arányaival, harmonikus megjelenésével. Homlokzata a fokozatosan térré szélesülő Budai útra tekint. Két végéhez, tisztos távolságban, derékszögben két alacsony, boltíves gazdasági épület csatlakozik, melyekben jelenleg lakások és üzletek vannak. A három épület tágas udvart, kertet zár közre. Az épület hossza 68 méter, szélessége 14 méter. A külső falak téglából és sósúti mészkőből épültek. Az épület belső terének elrendezését többször változtatták, falakat bontottak és újakat építettek, a mindenkori használati céloknak megfelelően (lakás, iroda, iskola stb.)

Az épület herceg Batthyány Fülöp birtokán 1840-ben épült. Később a kúria a Wimpffen-családé lett, innen az épület máig is használatos neve. Valószínűleg a Wimpffen-familia Magyarországon időző tagjai, illetve a birtok tisztartói laktak benne. Jovicza I. (1971) szerint a szabadságharc idején az épület osztrák tábornoki főhadiszállás volt, s a közelében temették el a harcokban elesetteket. Az épület tágassága lehetővé tette, hogy vendégeket, útutazókat is elszállásoljanak benne, mint a korábban is állt Pelikán Fogadóban. Például 1871 februárjában Eötvös József földi maradványait kísérő gyászmenet tagjai – útban Ercsibe – szintén itt éjszaktáltak. (Forrás: Wikipédia)

Szabó Gábor beszámolója

A képviselő naplója

A naptári tavasz beköszöntével számos alkalom adódott, hogy a falubeliek újra találkozhassanak és közösséget alkoshassanak. Kisebb-nagyobb beruházások is megkezdődtek valamint folyamatban vannak, ezekről itt is tájékoztatom a kedves olvasókat!

Április 7. A karácsonyi ebéd után már „hagyomány” vált Szalai Attila hűsvéti ebédosztása a hajléktalanszálló lakóinak, amihez újra csatlakoztunk Török Sándor alpolgármester úrral. Az egytálétel mellé így került az asztalra még pékáru, gyümölcsök és édesség is.

Április 8. A borongós időben néhány falusi rászoruló asztalára vittem házi ünnepi ételt, valamint édességet, ezzel is mosolyt csalhattam az arcokra.

Április 17. Megkezdődtek városunkban, így Óvárosban is a közvilágítási lámpatestek izzóinak cseréje új és energiatakarékos LED-izzókra, amikben fényerőszabályozó működik.

Első alkalommal került sor az Alapítványi Óvárosi Pitypangos Kirakodóra, ahol a befolyt összegből a Katica csoport részére vásárolnak majd egy árnyékolót. A különböző portékák mellett friss palacsinta és limonádé várta az érdeklődőket.

Április 18. A Szabadság út István király út – Lehel utca közötti szakaszán található nyitott csapadékvíz elvezetőt javították (a betonlapokat újarakták, áttereszeket cseréltek, szintbe hozták a tetejét és beton szegélyt kapott). Így sokkal esztétikusabb, biztonságosabb lett és ami a legfontosabb, nagyobb esőzések alkalmával ezen a szakaszon ezáltal is megszűnik a csapadékvíz kiömlése az árokból.

Oláh Leventével újra az Óvárosi Pitypangos Tagóvodában jártunk, ahol most „alapvető elsősegélynyújtás, újraélesztés” előadást tartott a meghívottaknak. A rendkívül hasznos információkból összeállított

előadás után a feltett kérdésekre is választ kaphattak a megjelent óvodapedagógusok.

Április 22. A Föld napja és az országos TeSzedd alkalmából fiatalokkal (köztük a cserkészekkel) a Csenderics Sándor útnak a 6-os út – Benta tavak bejárata közötti szakaszát tisztítottuk meg az eldobált szeméttől. Nem ért meglepetés, hiszen leginkább energiatalos, sörös dobozokat, alkoholos üvegeket, PET-palackokat, élelmiszeres zacskókat tartalmazott a megszedett közel 20 db zsák.

A Szent László téren tartott óvárosi bolti piac és jótékonyági palacsinta parti a lehető legszebb időben került megrendezésre. A kellemes tavaszi napsütésben megtelt a tér árusokkal, palacsintázó érdeklődővel, vásárlóval.

A délután sikeréhez tartozik még, hogy az adományozóknak hála az 1. Számú Általános Iskola Gyermekéért Alapítványa 190.360 forinttal, 5 euróval és 5 dollárral gazdagodott.

Április 25. Elhanyagolt útpadkák takarítását és „elfelejtett” területeken a fűkaszálást, túlnőtt fák metszését kérték a lakosok, minden esetben értesítettem, értesítem a Főkertészsünket és Szákom Kft.-t, türelmet kérek szépen a bejelentőktől.

Április 27. Amint azt már többen észrevették, az István király útján található önkormányzati telkeken munkálatok folytak április utolsó hetében. Ezek közművesítésének első fázisában a gáz került bevezetésre. Testületi döntés értelmében ezekre a telkekre legfeljebb ikerház építhető!

Május 1. Hagyományoknak megfelelően ismét májusfa került a Szent László templom mellé, amit a kora hajnali órákban Loós Attilával díszítettünk és állítottunk fel az Óváros szívében.

Az Erőmű út 48. szám alatt, a Cintia ABC

mellett kinyitott a Família fagyizó, ahol természetesen első vásárlóként érkeztem négylábú családtagunkkal. Sok sikert kívántam, mint ahogy eddig az összes újonnan nyíló óvárosi üzletnek is.

Keressenek továbbra is bizalommal a szokásos elérhetőségeimen:

szabogabor@mail.battanet.hu

06 20 222-2930

Szabó Gábor képviselő

“Egyetértés legyen közöttetek Jézus Krisztus akarata szerint!”

Keresztszentelés – keresztény piknik

2023. május 14-én 9.00-18.00

9.00 Szentmise a Szent László templomban

10.00 a Szent László és a Gyorma utca sarkán lévő kereszt újra szentelése

11.00-18.00 Keresztény piknik a Szent László téren

Keresztény Értelmiségiek Szövetsége
Százhalombatta

Zsibvásár a Szent László téren

Óvárosi Bolhapiac

Windisch Szilviát, az óvárosi bolhapiac szervezőjét arról kérdeztük, hogyan lett ennek a népszerűvé vált programnak az elindítója? Mi adta az ötletet, mióta rendezi meg és kik a segítői? Szilvia az óvárosban lakik a családjával, ismerkedjünk meg vele, miért és hogyan lett egy közhasznú tevékenység gazdája.

Windisch Szilvia: Kosmetikus vagyok 24 éve, itt lakom és dolgozom az óvárosban. 2001-ben, amikor bezárt a Fáraó Sportcentrum – ahol kosmetikus voltam – nagyon sok dolog, tárgyak maradtak meg. Azon gondolkodtunk a társaimmal, mit lehet velük kezdeni? Abban az időben még nem volt olyan lehetőség, ahol le lehetett egyenként fotózni az értékesíteni kívánt tárgyakat, eszközöket és felkínálni eladásra. Arra gondoltunk, milyen jó lenne ezeket az értékeket kiárulni, hasznosítani. Ezért jött az ötlet, szervezzünk egy „bolhapiacot”.

Helyet kaptunk a „Borbank” előtt, és

elkezdtek eladni a barátnőmmel ezeket a dolgokat. A helyet a tulajdonos térítés nélkül bocsátotta a rendelkezésünkre. Elmondhatom, hogy nagyon sikeres volt. Először csak a mi cuccainkat árultuk, a Fáraó Sportcentrumból megmaradtakat és személyes tárgyainkat. Akik jöttek érdeklődők, kérdezték, hozhatnának-e ők is eladni valót? Arra gondoltunk, máskor is megszervezzük a bolhapiacot, hogy mások is kirakhassák portékáikat.

Az a tér a falu közelében kicsit eldugott hely volt, így nem voltunk igazán szem előtt. Saját pénzből szórólapot készítettem és ki-

raktam a különböző városrészekben a nagyobb hírverésért, hogy a város közönsége is tudjon róla. Próbálkoztam később a városban különböző parkolóknál. Megkerestem a TESCO vezetőit, iskolákat, óvodákat, hogy az udvarukban vagy fedett helyen megrendezhetnék-e, de mindenhol különböző okok miatt visszautasítást kaptam.

Ahol megrendezhettük, oda árusok mindig jöttek, de kezdetben nem volt nagy a látogatottsága. Alkalmanként – nagyon hamar – 20-25 árus jelentkezett a megrendezéséhez. Az árusításra felkínált asztalokat ki lehetett adni. Eleinte szájról-szájra terjedt a híre azoktól, akik kijöttek árulni, aztán bekerült a köztudatba, és már nem csak az óvárosból, de Dunafüredről, a városközpontból és a környező településekről is jönnek árusítani.

Tavaly megkerestem Szabó Gábort, legyen a segítségemre. Így kaptunk lehe-

tőséget a Korshak Kft. részéről, hogy az óvárosi Zenálkó Etel Községi Házban, jó időben pedig a Szent László téren megrendezhessük a bolhapiacot. Akinek asztal nem jut, az a sajtóján, vagy leterített pokrócon árulhat.

Tavaly novemberben a Damjanich úti 1-es Általános iskola diákjaival és szüleikkel palacsintapartit rendeztünk társprogramként, ami sok embert vonzott. A legutóbbi bolhapiac – április 22-i alkalommal – szintén népszerű lett a mellette megrendezett palacsintapartival.

A program népszerűsítésére létrehoztam egy Facebook-csoportot Óvárosi Bolhapiac néven, jelenleg 300 tagunk van. A tagjai nemcsak azok, akik árulni jönnek, hanem érdeklődők, akik szeretnék tudni, mikor lesz a következő alkalom.

Nem csak vásárolni jön el minden korosztály, hanem ismerősökkel találkozni, beszélgetni, együtt lenni másokkal. Látom azt, egy kis közösség kezd kovácsolódni általa. Ez nagyon jó dolog, amire sokunknak szüksége van. Már úgy kérik az eladók az asztalokat, hogy jelzik, ki mellett szeretnének árulni. Van egy táblázat, ahol ezt feljegyzem. Fel szoktam címkézni az asztalokat, hogy mindenki tudja, hol kapott helyet.

Most április 22-én volt két kedvenc kislány, akik saját kézimunkájukat – horgolt kis állatokat – hoztak a vásárra. A saját asztalukat szépen megtervezve árultak.

Szeretném, ha a jövőben jönnének, jöhetnének kézművesek is, hogy nagyobb legyen áruból a választék. Jöhetnének kistermelők is.

A SZÁKOM is rendez minden évben tavasszal és ősszel 2X2 „bolhapiacot”. Ott talán a lakóházak közelsége miatt nagyobb az érdeklődés, több embert lehet elérni. Ide a városból autóval, busszal vagy kerékpárral lehet könnyebben lejönni, ennek ellenére szeretném, ha évente legalább 6 alkalommal tarthatnánk árusítást. Tavasszal március, április és május hónapban, ősszel szeptember, október és november hónapokban. Szeretnénk az alkalmakat bővíteni. Jó lenne, ha augusztusban az iskolakezdés előtt is megrendezhetnénk, ahol a szülők a kinőtt, ünnepre vett cipőket és ruhákat elhozhatnák, hogy ne csak a szekrény tartalmát növeljék. Szeretnék karácsony előtt is rendezni egyet, karácsonyi vásárként. Jó lenne, ha a hideg miatt a novemberi és a decemberi a közösségi házban kaphatna helyet, bár ott szűkösen férnénk el.

– **Kell-e itt helypénzt fizetnetek?**

– Nem. Szerencsére a Korshak Kft. té-

rítés mentesen bocsátja a rendelkezésünkre az épületet és a teret.

– **Kik vannak segítségére a program megszervezésében?**

– Családi összefogással rendezzük meg, elsősorban a családom jön ki asztalokat, székeket kipakolni. A szórólapokat magam készítem és helyezem ki a program előtt egy héttel. Hirdetjük a facebookon is. Volt, aki ott találkozott velem és azután eljött hozzánk árulni is.

Szabó Gáborral azt találtuk ki, jó lenne valamilyen vonzó programmal kiegészíteni az árusítást. Az áprilisi palacsintapartit ismét az 1-es számú Damjanich úti Általános

iskola diákjai és a szüleik rendezték meg. A májusra két fiatal zenészt hívtunk meg, reméljük jó lesz a hangulat, sikeresek lesznek.

Amikor a programnak vége, akkor a tiszta, rendes, jó állapotban lévő holmikat, melyeket a tulajdonosaik hazavinni már nem akarnak, összegyűjtöm és átadom az érdi FÉSZEK Egyesületnek, akik 360 családot támogatnak. Minden rendes, tiszta adományt, jó és hasznos dolgokat szívesen elfogadnak.

Már nagyon várjuk a májusi következőt, reméljük akkor is kegyeinkbe fogad az idő és jó buli lesz ismét.

Szegedinác Anna

100 éhalom

Tíz évvel ezelőtt, 2013. januárban indítottuk útjára a Százhalom magazint. Ez év áprilisában értük el a 100. lapszámot. Ebből az alkalomból mellékletet indítunk korai lapszámaink helytörténeti írásaiból.

Mesélő épületek

Bolt, bisztró, söröző

Minden háznak megvan a maga története és a sorsa. Így van ez a falu közepén álló épülettel is, ahol ma a „Vadkacsa” vendéglátóipari söröző működik. Érdekel a története, kíváncsi voltam rá, milyen volt a ház egykori lakóinak a sorsa, kit hova sodort a történelem vihara.

A faluban még sokan emlékeznek főleg az idősek a ház eredeti tulajdonosára és építőjére, Shulteis Izidorra és családjára. Az 1900-as évek első felében a falu lakóinak száma még nem érte el a kétezer főt, mégis több boltot is eltartott már. Békében, nyugalomban, konfliktus nélkül éltek mindennapi életüket. Nevük megmaradt az itt lakók emlékezetében. Minden kereskedőnek megvolt a maga vevőköre. Többen gyermekként sokszor betértek a boltokba, mert mindig kaptak édességet, ezt a történetmesélők valamennyien megemlégtették. Ilyen boltos volt Urbach Bernát, Spitzer Szeréna „Szera néni”, Reisz Izidor és Shulteis Izidor akinek három leánya Ilon, Gizi, és Bözsi, és egy fia, Imre volt. Gizi még a háború előtt férjhez ment Amerikába. Soha többé nem látogatott haza Százhalombattára. Ilon és Bözsi – mindenki így nevezte őket – szolgálták ki a boltban. Imre nem sokkal a háború előtt halt meg, az Alsószőlőből (ott volt földjük) sietett haza gyalog egy csúnya vihar elől, de megfázott és tüdőgyulladásban meghalt. A „szatócsboltban” árultak mindent, amire egy falusi háztartásban szükség volt. Petróleumot, cipőt, edényt, porcelánt, üvegárut, cérnát, tüt, rövidárut, méterárut, fűszereket, csokoládét, cukorkát, cukrot, sót, röviditalt. A kisebb árukat sok-sok zöld színű fiókban tartották. Az L alakú pulton belül tárolták az árukat és papíron, ceruzával adták össze, ki mit vásárolt. Tejet, pékárut, zöldárut nem tartottak – mesélték az idősek –, mert tejet a tejszarnokban vett akinek nem volt tehene.

Két pék is volt a faluban, a Vejmolá és a Tunkel pékség. Az itt élők többsége a saját kemencéjében sütötte a kenyeret. A boltgärtészek termelték a zöldségeket, főleg a Duna mellett, mert ott tudták öntözni. Akinek volt – és nagyon sokaknak volt – földje, többnyire maguknak termelték meg a zöldséget.

Shulteiseknek is volt földjük, hátul az udvarukban istállók lóval, tehénnel, az udvarban szárnyasokkal. Disznót nem tartottak a

vallásuk miatt. A hegy alatt befúrva a löszfalba a három pince jó tárolási lehetőséget adott a bolt és a háztartás részére. A háború alatt a bombázásokkor itt találtak menedéket a szomszédok is.

A békés éveknek 1938-ban a zsidótörvények bevezetésével lett vége. Minden családnak – nemcsak zsidóknak – ki kellett kérni a születési anyakönyvi kivonatokat, ezzel igazolva visszamenőleges származásukat. Ezt követően tették kötelezővé a faluban is 1942-

43-tól a sárga csillag viselését a zsidók számára. Erről is szól egy falubeli történet: a Práger család Misi fiával az első osztályban, egy padban ülő kislány, látva, hogy Misi sárga csillagot visel, otthon varrt magának egy sárga csillagot és úgy ment az iskolába. A tanító néni rémülten rohant a kislány édesapjához, hogy mit csinált a leánya. Könnyen nagy baj lehetett volna belőle.

Aztán elkövetkezett a szörnyűséges 1944-es esztendő. A boltokban lévő árukészletet a tulajdonosoknak leltárba kellett venni és átadni a németeknek. Shulteis Izidor elbúcsúzott minden szomszédjától és a falu katolikus papjától. A rendelet szerint minden sárga csillagot viselő személy csak annyi holmit vihetett magával, amennyit gyalog elbírt. Minden vagyonukat, amiért egész éle-

tükben dolgoztak, ott kellett hagyni, és elindulni az ismeretlenbe. Egyik nap az embereket Érd felől „hajtották” végig – ahogy az emlékezők fogalmaztak – a hegyen át, végig Százhalombatta főutcáján. Itt csatlakoztatták ehhez a szomorú menethez a battaiakat. Az itt lakók iszonyodva nézték, ahogy a géppuskás német katonák terelik az éhes, szomjas férfiakat, nőket, gyermekeket a vasútállomás felé. A segíteni akarókat a katonák durván elzavarták. Így járt egy Cilu nevű lány is, aki a téglagyárban volt tisztviselő. Odaállt a katonára, és kiabálva kérte, hogy legalább enni adjanak nekik, mert ki tudja mióta vannak úton. Megúsztta egy eséssel, olyan kegyetlenül ellökte a katonát. Később a falu megtudta, hogy a battaiakat végül Auschwitzba vitték, ahonnan csak két ember jött haza, az egyik Reisz Izidor fia, Sándor.

A háború után az épületet Book László vette át, és kocsmát nyitott a bolt helyén. Azóta is – talán kevés megszakítással (páran emlékeztek, hogy egy ideig óvoda is volt) – kocsmaként üzemel. A hátsó udvar felőli szobákat, akié lett a ház tulajdona, a tanács kiutalta bérlakásnak néhány családnak, akik a lakótelepi házak felépültével költöztek ki onnan.

*

Tisztelt Olvasó! A többi már a közelmúlt, leginkább a jelen. Akik az elmúlt évtizedekben megfordultak dolgukat végezve, rokonokat látogatva, vagy csak a múlt iránt érdeklődve, kikerülhetetlenül el kellett menniük a Vadkacsa előtt. A kiszűrődő kocsmazaj mintha elnyelte volna a múlt hangját, de az épület továbbra is ott áll, néma mementóként.

Jankovits Márta • 2013

Szódát tessék!

Ez a mondat naponta többször hangozhatott el Százhalombatta utcáin Csucics Zsigmondtól, „Zsiga bácsitól” a szódástól, aki lovaskocsijával végigjárta a falu, Dunafüred utcáit, kínálva a frissen töltött, mindenki által kedvelt szódavizet.

„Édesapám családja az 1800-as évek második felében került az akkori Százhalomra – meséli Igmándi Ferenecné, Jelica Zsiga bácsi leánya. – Csucics Jovánnak négy fia született: Péter, Sztankó, Milán, és György, a nagyapám. Apám 1918-ban barátaival jelentkezett egy hajóra kadétnak, de terveit édesapja halála meg hiúsította. Gondoskodnia kellett édesanyjáról és két nővéréről. Dolgozott a földeken, aztán a háború után már családos emberként új dologba vágott: a Sinka családtól megvette a szódavízgyártás jogát, és 1946-ban a mai helyén, de sokkal szerényebb körülmények között megalapította szikvízüzemét. Felszerelte szódavízgyártó géppel, üvegekkel, ládákkal. Lovas, kocsija volt, így elkezdhetett dolgozni.

Ámde a történelem – ahogy már nagyon sokszor – közbeszólt. Jött az államosítás, elvették a gyárakat, üzemeket, boltokat, mindent így apám kis üzemét is. De csak elvették volna, de négy battai: Vlukovszki Sándor kocsmáros, Pfeiffer Ádám boltos, Czeiner Mihály (a „Csaba Miska bácsi”) a malmos, tejcarnokos, és apám, a szódás összefogott és megalapították a Hangya, a későbbi Földműves Szövetkezetet. Így ha nem is tulajdonosként, de alkalmazottként dolgozhattak az eddigi helyükön.

Nehéz idők voltak ezek. Édesapám mesélte, hogy sokszor nem is pénzt adtak egy üveg szódáért hanem egy tojást. Pénzben 82 fil-

lérbe került a szódavíz, a szódásüveg 10 forint körül. Akkor az üveg a vásárló tulajdonába került, és csak cserélni kellett. Segítsége is volt az üzemben édesapámnak Loschinger György személyében, aki évtizedekig dolgozott mellette.

1956-ban újra bele szólt a történelem, és a Termelő Szövetkezetek (TSZ) megalakulásakor elvették a kocsit, a lovakat a földekkel együtt.

A szikvízüzem az Érd és Vidéke Földműves Szövetkezet elnöke, Nagy Péter jóvoltából szövetkezeti tulajdon lett és édesapám megint maradt, de nem sokáig, mert 1957-ben nyugdíjba ment és édesanyám vitte tovább az üzemet. 1965-ben férjhez mentem Igmándi Ferenchez, 1966 május másodikától ő vette át az üzem vezetését de ezt már mondja el ő:

Zsiga bácsi

Mi is az a szódavíz? Pontos fogalma: „A szikvíz olyan, az egészségügyi követelményeknek megfelelő, szén-dioxiddal dúsított víz, amely nyomás alatti szifonfejes üveg palackban, szifonfejes műanyag palackban, vagy rozsdamentes fémből készült 25 l-es speciális csapteleppel ellátott szikvízpalackban (ballonban) kerül forgalomba – írja egy szakkönyv. Az utóbbi években a szódavíz hungarikum lett mondván, hogy Jedlik Ányos bencés paftanár találománya. Valójában a Magyarországon való tömeggyártását dolgozta ki de ez semmit nem von le az érdemeiből. 1826-ban szerkesztette meg a szódavízgyártó gépét, ezzel lehetővé tette sok ezer család megélhetését. Az angol Jozeph Priestley volt 1767-ben az első aki a széndioxidot vízzel elegyítette. Sok követője akadt az évszázadok során, mire a mai modern sokkal kisebb gépen töltik a különböző mechanikai műveleteken, szűrősen átesett – hogy baktériummentes legyen – szódát a palackokba, ballonokba.

– 1967-ben vagy 68-ban elvitték a régi gépet és kaptunk helyette egy újat, modernebbet. A szódát még 1980-ig lovas kocsival szállítottuk, majd elsőnek egy IFA platós gépkocsival – meséli Igmándi Ferenc. – Szükség is volt erre mert a nagyüzemek építésével nagyon megnőtt a szódavíz iránti kereslet. A vállalatok védőitalként ezt adták a dolgozóknak. Megvan még egy elsárgult régi újság, amiben leírták, hogy kánikulai napokon 4-5 ezer liter szódavíz is kiment az üzemből. A legnagyobb megrendelő az erőmű és a sóskúti homok- és kőbánya volt, de szállítottunk Battán kívül Érdre, Tárnokra vendéglőknek, boltoknak is. A legjobb év az 1983-as, amikor 700 ezer liter volt az évi termelés. Ma már az üdítőitalok és az ásványvizek elterjedésével csökkent a szódavíz iránti kereslet, de úgy látom mostanra újra sokan felfedezik. Boros

szakértők szerint a fröccs sokkal jobb szódával, mint ásványvízzel. A rendszerváltáskor lehetőségem volt megvenni az üzemet, így továbbra is a család tulajdonában maradt. Új gépet vásároltam, a régi üvegeket ki kellett cserélni biztonsági okokból műanyagra.

Az üvegből készült egyszerű szódás palackok ma még megtalálhatók a szikvízüzemek félreeső részeiben, párat ki is állítanak, ahogy Igmándi Ferenc is. A formatervezett, színes, névvel ellátott különleges üvegek ma már csak a gyűjtőknél találhatók. Csuplics Zsigmond névvel ellátott üveg egy sem maradt a család tulajdonában. Ma már nem halljuk az utcán, hogy „Szódát tessék”, de keressék fel a falu közepén a szódást, mert ahogy olvashattuk, a fröccs is igazán csak szódával jó.

Jankovits Márta • 2013

A millenniumi tölgyfa

Óvárosban, a Kossuth Lajos utca Duna-parti szakaszán, a játszótértől jobbra magasodik „a tölgyfa”, egy hatalmas kocsányos tölgy (lat.: *quercus robur*), mely valószínűleg városunk legöregebb és egyben legszebb fája.

A mellette álló faragott emléktábla hívja fel az itt sétálók, kirándulók figyelmét erre a védelemre méltó természeti értékre, és bizonyára már a neve is kíváncsiságot ébreszt. A „Millenniumi tölgyfa”

nevet a családjukban élő hagyomány alapján kapta a fa, amikor a játszótér elkészült és a parkosítás, majd annak lekerítése megtörtént. A ma már közel 120 éves tölgyet 1896-ban Magyarország ezeréves fennállásának emlékére ültette földje végébe Marinkacsa

Jakab parasztagazda – az országos ünneplések hatása alatt, hazafiúi buzgalomban – aki anyai dédnagyapám volt.

Az akkori falu határában feküdt egy tagban ez a 6 holdas szántóföld, mely akkor a Matta-kert aljától – a mai Erőmű úttól – egészen a Kis-Dunáig tartott és itt a földje szélére, a meredek part szélén húzódó gyalogút mellé ültette a kis facsemetét.

A mai olvasó joggal kérdezi, hogy hol volt a Kis-Duna, amikor ma csak a nagy Duna partját látja? Igen, még a gyerekkoromban is megvolt a Kis-Duna ága, a Hangyától (a mai Rév utca végétől) egészen a Bara (Benta patak) torkolatáig tartott és ott a „vashídon” lehetett átkelni Dunafüredre a gátra. Ezt a részt nevezik ma „spicc”-nek a horgászok. Mi gyerekek a 60-as években itt a Kis-Dunában szívesen fürödtünk, mert vize melegebb volt, mint a Dunáé és persze pecáztunk is, mert sok volt a snöci és a törpeharcsa.

A Kis-Dunaág halálát az erőmű beruházásának kezdete jelentette, mikor is 1960 után a hideg vizes csatorna építése miatt keresztülvágták, majd a sóder kirakó létesítésekort feltöltötték. A Kossuth Lajos utca is ekkoriban került kialakításra, hogy a sódert a ZIL billencsekkel fel lehessen szállítani az erőmű építkezéséhez. A kis sziget és a part közti meder maradék része aztán lassan feliszapolódott, feltöltötték és 1980-85-re el is tűnt. Csak az egykori szigeten még megmaradt fa matuzsálemek emelkednek ki árvízkor és jelzik a hosszan elnyúló Kis-Duna szigetének helyét.

A mai Duna-part rendezése, parkosítása már a 2000-es évek elején történt meg helyi civil kezdeményezésre és mára ki hinné, hogy az egykori meder helyén van a város egyik legnépszerűbb játszótere!

Buzay József • 2013

A Duna szerepe az Óváros életében

Hej, Dunáról fúj a szél...

Európa legnagyobb folyója a történelem során ezer színben tündökölt. Volt az élet forrása, mindennapok segítője, haladás szimbóluma, színhelye győzelmeknek, tragédiáknak, összefogásnak és elválászásnak. Hagyományaiban is sokszínű népek telepedtek le mellé, mégis a Duna alapvetően meghatározta és hasonlívá tette történetüket, szokásaikat, mivel táplálékforrásként, kereskedelmi útvonalként, illetve természetes akadályként is működött.

A mindenkori település sorsát nagyban befolyásolta, hogy keletről a Duna szegélyezi. Védelmet és táplálékot nyújtott, de flórájában és faunájában is segítette az itt élőket, hiszen a vízi és vízparti növényeket felhasználták a nádtető rakásához, gyékény tárgyak készítéséhez, a benne élő halak és körülötte élő állatok táplálékul szolgáltak és nem utolsó sorban – már a római kortól – a rajtavaló közlekedés és áruszállítás is jelentős volt. A Duna védelmének és életet adó közelségének köszönhető, hogy a ma Földvárnak nevezett bronzkori, vaskori faluban olyan sokáig élet volt.

A római korban már egyértelmű és kiemelkedő volt a Duna szerepe, hiszen a Limes – a Római Birodalom védelmét szolgáló, a császárkorban létesített szárazföldi határvonal – egy jó része a Duna mentén haladt. Ennek is köszönhető a Matrica tábor idetelepítése. A Duna a Római Birodalom kereskedelmében is fontos szerepet töltött be. A folyókönyeki provinciák, elsősorban Pannónia így komoly jelentőségre tettek szert, egyre nagyobb befolyást gyakoroltak a római politikára. És, hogy a rómaiak már ügyesen hajózták e vidéket, bizonyíték rá a hatvanas években a Duna-parti szakaszon talált elsüllyedt római hajó, mely telis tele volt áruval.

Fontos kiemelni a rómaiak fürdőkultúráját, egyrészt mivel köztudottan magas volt és alapjai még láthatóak Dunafüreden, másrészt mivel az ezen a területen kialakítandó fürdő ötlete még a történelem során számos alkalommal visszatér.

A középkorról annyit tudunk, hogy több település is létezett a város területén. Ebből kettő jelentősebb, mindkettő a Duna partján feküdt. Az egyik a mai Ófalu területén, a másik Báté, a mai Dunafüred helyén (az egykori Matrica táborra települve). Báté településnek Árpád-kori temploma is volt, ami azért fontos, mert István törvényei szerint tíz falvanként fel kellett állítani egy-egy

templomot, és ezek a templomok általában a népesebb falvakban épültek fel.

Aztán jöttek a törökök, akik Mohács bevétele után a Duna mentén végigvonulva foglalták el Budát. Az akkor itt élőknek a Duna veszélyt jelentett, hiszen a török adóbeszedők, illetve a végvári portyázó katonák elől nem tudtak hova menekülni. El is néptelenedett mindkét település.

A törökök kiverése után szerbek települtek be, akik hajóval érkeztek a Dunán. Ha ránézünk a térképre, jól látható, hogy a szerbek végig a Duna menti településeken telepedtek meg. Majd később 1922-ben minden ingóságukat összeszedve szintén a Dunán, hajóval költöztek nagyon sokan vissza Szerbiába (ooptálás).

1893-ban már építik a helyi téglagyárat, amely szintén a Duna közelsége miatt került ide, hiszen a gyártáshoz sok víz kell, és a késztermék szállítása is olcsóbb, könnyebb vízi úton.

A harmincas években ismét jelentős változások kezdődtek a településen, hiszen megjelentek a bolgárok, akik méltán híres kerítésüket honosították meg a faluban, de ezekben az években dr. Matta Árpád egykori dunafüredi földjére egy budapesti bank ráteszi a kezét, mert üdülőtelepet kívánt létrehozni. A tervek el is készültek és jó néhány víkendházat építettek. E tervek szerint alakult ki a tó és a Duna közti terület és néhány házikó még ma is látható. Ide hétfévente hajóval hozták a többségében budapesti tisztviselőket, tulajdonosokat, akik a Halászcsermákban, vagy a mögötte kialakított dunai strandon töltötték szabadidejük egy részét. A vikendtelep továbbfejlődését a II. világháború akasztotta meg.

A II. világháborúban először a hadihajók jelentek meg, melyek közül a Debrecen nevű ezen a szakaszon került hullámsírba. A Duna partján élők még számos tragédiának lehettek szemtanúi. A partszakaszon rendszeressé vált a vízben úszó áldozatok látványa, melyek mindig is voltak, de a második világháború végén számuk, a zsidók budapesti Dunába lövése és a Vörös Hadsereg II. Ukrán front átkelése miatt megnövekedett. Ez utóbbi volt a második legnagyobb embervesztéssel járó dunai átkelés, amely nem ott volt ahol most az emlékmű van, hanem kicsit délebbre, a MOL területén. A szemtanúk szerint a csata után a víz vörös színűre változott a rengeteg vértől.

A város az iparát is a folyó közelségének köszönheti, mivel először egy erőmű építése volt tervbe véve, melyhez alapkövetelmény volt, hogy nagyfogyasztó és víznyerő hely közelében legyen. Így került kiválasztásra Százhalombatta területe. És ha már úgyis belefogtak egy ilyen óriási projektbe, egyúttal felépítették a kőolajfinomítót is, melynek szintén ideális volt a terület földrajzi fekvése. Így vált Százhalombatta a Duna miatt mezőgazdasági településből ipari településsé.

Ha végiggondoljuk, akkor bátran mondhatjuk, hogy ha nincs az ipar, akkor Százhalombattából fürdőváros lett volna. Hiszen már a római korban is fürdő volt, majd később majdhogynem teljesen kiépült a dunafüredi fürdőközpont – Árpád fürdőtelep. Lehet hogy az elkövetkező évek ismét ezt hozzák?

Ferenc pápa látogatása Magyarországon

Ünnepek és hétköznapok

2023. ÁPRILIS 30.

Történelmi jelentőségű lehet százezrek, de talán milliók részére is az esemény, melyen mintegy negyvenen személyesen jelen voltunk Százhalombattáról április utolsó napján, a budapesti Kossuth Lajos téren.

Éppen felülemelkedett a horizonton a napocska, amikor elindultunk. Ki vonattal, ki személygépkocsival. Alig volt még forgalom, gyorsan beértünk a fővárosba. De hirtelenjében telni kezdtek az utcák, lelassult a kocsisor. Ilyen esetben már türelmetlenkedni szoktak a sofőrök, esetleg már szapulják is egymást, akár közönséges szavak kíséretében... Most szinte éppen ellenkezőleg. Átmosolyognak egymásra az idegenek. Mintha nem is lennének azok, hanem jó testvérek, családtagok, akik mind az édesapához sietnek, s örülnek, hogy a másik is itt van. De hol van itt az édesapa, vagy inkább nagypapa?

Már a helyünkön vagyunk, de várunk kell egy kicsit, hogy megérkezzen a két nap óta már hazánkban s azon belül Budapesten tartózkodó Ferenc pápa. Találkozott papokkal a Bazilikában. Kezet csókolt Kardos Mihály atyának, aki évtizedek óta lábak nélkül él s teljesít papi szolgálatot, hasonló betegek között, ellátogatott a halmozottan sérült, vak gyermekek otthonába, amelyet Fehér Anna, a közelmúltban meghalt apáca alapított. Elment a gyönyörű Szent Erzsébet templomba, hogy együttérzését fejezze ki a menekültekkel, hajléktalanokkal Tizenegyezer fiatal várta az Arénában, ahol lányok, fiúk úgy szólaltak hozzá, mint unoka a

nagypához, s úgy hallgatták minden szavát, mint egy bölcs, megértő és megbocsátó apát szokás meghallgatni.

Most pedig előbb a kivetítőkön, majd élőben is megjelent köztünk a 87. évében lévő Szentatya. Igen, Órá vártunk, miatta keltünk fel hajnalban, utaztunk közelebből, távolabbról Sokan határainkon kívülről ide az Országház mellé, hogy imádságainkkal, énekeinkkel megtámogassuk a nemes falakat, melyek túloldalán az ország dolgai fölött döntenek az illetékesek. Ki ez az öreg ember, akire ennyien kíváncsiak, akit ilyen szeretettel tudunk hallgatni órákon keresztül, a nyelvi problémák ellenére? Hitünk szent a názáreti Jézus, más kifejezéssel élve Krisztus földi helytartója. Tizenkét apostola közül kiválasztotta Jézus az egyiket, s a Péter nevet adta neki, mondván: Te Péter vagy, vagyis kőszikla és én erre a sziklára építem egyházamat, s a pokol erői sem vesznek erőt rajta.

Péter ugyan olyan gyenge gyarló ember volt mint a többiek, vagy akár amilyenek mi vagyunk. Megbotlott, elesett de tudott bocsánatot kérni, felállni és folytatni az utat.

Vértanúhalála után egy Linusz nevű tanítvány vette át a stafétabotot. Hamarosan őt is kivégezték. Klétusznak hívták a következőt. Azzal, hogy elvállalta Róma püspökségét, tudta, ő is halálra van ítélve. Így lett. Egészen a negyedik század első harmadáig minden római pápa vértanúhalált halt.

A világon most is a legüldözöttebb vallás

a kereszténység. Mégis mindig volt és lesz is, aki elvállalja az időközben óriásivá nőtt Egyház vezetését, mint annak látható feje, miközben a láthatatlan fő mindenkor maga Jézus. Ferenc pápa a 266. pápa. Tizenegyedik éve vezeti a világegyházat, argentin származású, bár ősei Olaszországból kerültek valaha Dél-Amerikába. Immáron a szíve mégsem amerikai, nem is olasz, de nem is magyar. Minden kontinens minden nemzetének fia édesapát, nagypapát láthat benne. Meglátogatta a Közel-Kelet népeit ugyanúgy, mint az Afrikában élőket, gondja van az elnyomottakra, felszólal a szegények érdekében minden fórumon. Összeköt bennünket Krisztussal és egymással. A Béke Embere!

Segíteni szeretne, segíteni akar nekünk. Hogy újra rátaláljunk a kereszténység igazságaira, a hit eredményezte tiszta boldogságra, az igaz életre.

Azzal kezdtem a visszaemlékezést a felejthetetlen napra, hogy „történelmi jelentőségű lehet”. Ha átgondoljuk hitünket, ha komolyan vesszük, amit már Szent István királyunk papírra vetett fiához írt Intelmeiben,

miszerint a hit cselekedetek híján halott, talán új korszakát nyithatjuk meg kinyílt szívünkkel az emberiség útján, hogy szebb jövőről gondoskodjunk az utánunk következők számára. Ehhez sóhajtsunk fel papánkkal együtt ahogy többször is idézte Himnuszunkat: „Isten, áldd meg a magyart!”

Tamási József

Szomszédoló

Ercsi monostorának alapítási körülményei

Amennyiben az egykorvolt ercsi bencés monostor szűkre szabott tárgyi bizonyítékaira lennének kíváncsiak, az úti cél csakis Szigetújfalu, a Duna bal partján fekvő szemközti település kell, hogy legyen. Az ottani barokk kori római katolikus templom falait az építőmesterek ugyanis javarészt az egykori középkori monostor köveivel erősítették meg annak idején. Valahogy jól jellemzi ez a történelmi emlékezetből továtűnő apátság forrásadottságának esetlegességét is a korabeli dokumentumokban. Az egymástól független feljegyzések mozaikkockáiból azonban egész részletesen felvázolható Ercsi monostorának alapítási körülményei.

IV. Béla királyunk egy 1269-es okleveléből értesülhetünk arról, hogy a monostort egy bizonyos Tamás nádor alapította Szt. Miklós tiszteletére az egykor különálló Újfalusi-sziget partján (a Duna szabályozásának következtében a terület napjainkra a Csepel-szigetbe olvadt). A királyi oklevél szavahihetőségét egy meglepő helyen fellelt adat támasztja alá: a marosvásárhelyi Teleki–Bolyai Könyvtárban őriznek egy alapvetően 15. században összeállított jogi szöveggyűjteményt, amelyet Somogyvári formuláskönyv néven ismer a történettudomány. A mintaoklevelek mellett a kódex három évkönyvet (*annales*) is tartalmaz. Ezek egyikében egy 16. századi auktor fontosnak tartotta utólag lejegyezni az 1186-as esztendőnél Tamás nádor halálát, akit az általa alapított ercsi monostor sekrestyéjében temettek el.

Történetesen 1185 és 1186 között – III. Béla uralkodása idején – valóban Tamás töltötte be a nádori pozíciót. De mit is tudhatunk erről a Tamás náorról? A korszak mostoha forrásadottságai miatt sajnos nem

sokat. Annyi bizonyos, hogy kiterjedt Fejér megyei birtokokkal rendelkezett, pl. Vál völgyében. 1183-ban fejéri ispánként említették. A nádori tisztségbe nem sokra rá nevezhette ki III. Béla, hiszen elődjét, a bizánci harcokban megedzett Dénest 1184-ig említik források. Tamás 1186-ban fordul elő utoljára – korai halála minden bizonnyal torzóban hagyta életpályáját.

Az ercsi Honfoglalás-émlékmű, amelyet az ercsi monostor köveiből állították 1996-ban (a szerző felvétele)

Entz Géza, aki a 20. században elsőként tanulmányozta a Szigetújfaluban fellelt kőmaradványokat, a palmettás faragványok vizsgálatakor párhuzamot fedezett fel a késő 12. századi fehérvári, somogyvári és pécsváradi leletgyűttesekkel, így feltételezhető a királyi későromanika kőfaragó műhelyeinek közreműködése. Az ercsi monostor a korszak bencés apátságaihoz hasonlóan kéttornyos, háromhajós bazilika lehetett. Mindenképp különösnek mondható, hogy Tamást a sekrestyében, s nem a monostoralapítónak kijáró helyen, a főoltár alatt temették el. Erre az lehet a magyarázat, hogy 1186-as halálakor a monostor még nem készült el teljesen.

IV. Béla fent említett oklevele elmondja, hogy Tamás a váli és dörgicsei tizedek adományozásával kívánta biztosítani a bencés szerzetesek megélhetését. A király úgy rendelkezett, hogy Tamás az adományozás-

sal jogtalanul járt el és visszaszolgáltatta a tizedeket a veszprémi egyházmegyének 1269-ben.

Az ercsi monostor már a 13. század elejére elnéptelenedett. II. András éppen ezért a cisztercieknek adományozta az apátságot 1208-ban. A következő években a két legjelentősebb ciszterci központ, Clairvaux és Heiligenkreuz küzdött egymással a monostor feletti joghatóságért. Egy 1211-es dokumentum „Tamás szigete”-ként (*Insula Thomae*) említette a helyszínt, jelezve, hogy az alapító személye nem merült feledésbe. A monostor fejlődésében újabb törést a tatárjárás jelentett. IV. Béla ugyan a karthauziaknak adta az apátságot, ám a rend ekkor még nem tudott véglegesen megtelepedni hazánkban, Ercsi monostora a ciszterciek kezében maradt még évszázadokig. Ercsi apátja közreműködött azon a beiktatáson 1318-ban, amely során a korabeli források először említik Batta (Báté, Bothey) nevét.

Franz Norbert

Források

- Bácsatyai Dániel (2019). *A Somogyvári formuláskönyv évkönyvei*. Városi Levéltár és Kutatóintézet.
- Entz Géza (1965). „Az ercsi bencés monostor”. *Művészettörténeti Értesítő*. 14 (4): 241–246.
- F. Romhányi Beatrix (2000). *Kolostorok és társaskáptalanok a középkori Magyarországon: Katalógus*. Pytheas.
- Vida Beáta (2013). „„Monasterium de Erche situm in insula loci secreti””: Ercsi monostorának története”. In Kovács, Szilvia; Révész, Éva (szerk.). *Műhelyszemináriumi dolgozatok I.* SZTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola. 181–197.
- Zsoldos Attila (2011). *Magyarország világi archontológiája, 1000–1301*. História, MTA Történettudományi Intézete.

Beszélgetés Németh Istvánnal (VII. rész)

Egy lokálpatrióta emlékei

Kamaszkortól a felnőttkorig (folyt.)

A kedves olvasóval már sokféle ismeret-ségemről, magam részére szóló felismerésről beszámoltam, de ami most következik, az se maradjon ki, azaz a BOR! A borral való kapcsolatomban.

Az első találkozásom vele a nagyapámhoz, Würth Antalhoz fűződik. A disznótoros vacsorákon, névnapokon, ünnepeken 5-6 éves koromtól nagyapám a saját decis borospoharából megkínált a fröccséből. Ezek a borok odahaza készültek, a kertben termelt szőlőből. Ő szinte sohasem ivott tiszta bort, egy kis szódát mindig tett bele. A téglagyárból hazafelé jövet a bejáratnál lévő "kantinba" nyári melegekben betértek fröccsözni.

Odahaza nagyapáméknál egy családi ünnep alkalmával elfogyott a kancsóból a bor, de az sem volt fél liternél nagyobb úrtartalmú. Azt mondta: „Lemegyek a pincébe borért!” – közben intett nekem, hogy menjek vele. Lementünk. Azt mondta:

– Új kishordót kezdünk meg, mert nincs több a régiben.

Megkocogtatta a dugót, kiemelte és a slagot óvatosan behelyezte a hordóban lévő borba. Megszívta és a kancsóba csorgatta a finom nedűt.

– Figyelj ide! Amikor megkezdünk egy hordót, az első pohár tartalmát kiöntjük a pince földjére, emlékezve azokra, akiket szerettünk, köztünk voltak, de már nem ihatnak ebből a borból. A második kis pohárral pedig azok köszöntik egymást az új hordó borával, akik most kóstolják először. Te is kóstold meg!

Egy féldecinyi bort adott a kezembe. Ő

is töltött magának. Koccintottunk. Megízlelte a bort.

– Egész jó sikerült – mondta. – Na, menjünk föl, aztán kóstolják meg a többiek is, nem vallunk vele szégyent.

Ez volt az első alkalom, amikor a bor fogyasztása egy rítussal párosult. Ez a mozzanat indította el bennem azt a tudatot, hogy a bor nem csak inni való búfelejtő ital. Aztán sok év eltelt és én 14 éves voltam, amikor egy József-napon nagybácsikámat meglátogattuk a tanyán. Rajtunk kívül voltak ott mások is, többek között Héthelyi Imre főkertész és Béla fia, aki 3-4 évvel idősebb volt, mint én. Italként pedig a szalonna és kolbász mellé meggybort kínáltak.

Béla, aki már nagyon jól ismerte a meggybor rejtelseit, igen sűrűn öntögetett a poharamba, én pedig felvéve a kihívás ütemét, sűrűn kortyolgattam belőle. Olyan

meggyzörp ízű volt, nagy alkoholtartalommal párosulva, itatta magát. Ez a bor aztán „rúgta az ajtót rendesen”. A szoba forgott velem. Mondták a háziak, feküdjek le. Egy hideg, sötét szobába mentem. Erősen hánykolódtam pihentemben. Pár óra múlva józanodva láttam ám a meggybor színező hatását. A falon, a padlón, mindenhol. Rettenetesen szégyelltem magam

és pocskéul éreztem magam.

Láttam ugyanakkor a sajnálatot a jelenlévők arcán. Meg sem szídtak. Nagyapám, aki látója volt az eseményeknek azt mondta:

– Na, legalább megtanultad, hogy mértéket tartani tudni kell! Honnan is tudhatad volna, hogy mi a mérték? A Béla arra játszott, hogy berúgasson, de neked erre gondolatod se volt.

A leckét úgy megfogadtam, hogy 8-10 évig a bor környékére se mentem.

*

Már 25 éves voltam, udvaroltam a feleségemnek, Marikának, amikor egy nyári napon megbeszéltük, hogy másnap este 6 órakor találkozunk.

Azon a másnapon, délután két órakor munka után, elmentem Zsámbékra malacokat venni egy volt kollegámtól. Megvoltak a malacok, de a munkatársam meghívott

ebédre is. Az állatok egy mikrobuszban várták az indulást.

Iparkodtam az ebédrel, de bort is töltött a vendéglátóm, miközben én az órát nézegettem. Illetlenségnek gondoltam felállni az asztaltól és a beszélgetés is érdekes volt, az étel is jólesett, az egyre sűrűbben töltögetett bor is ízlett. Csak az idő fogyott vesztül. Az a téveszmém támadt,

ha gyorsabban kiiszom a pohárból a bort, hamarabb szabadulok.

Este 6 óra időpontja vésszen közelede. Aztán ennek az értelmetlen versengésnek valahogy csak véget vettem és elbúcsúzva megköszöntem mindent. Túl léptem a 6 órát és még a malacokat is le kellett pakolni anyámnál. Mobil telefon abban az időben még nem létezett és már 7 óra is elmúlt, mire Marikához érkeztem.

Elmeséltem a malacok vásárlását, a marasztaló vendéglátást, de Marika csak ennyit mondott:

– El is késtél, ittál is látom, menj haza, aztán majd meglátjuk!

Rossz érzések gyötörtek. Késtem is, nem is voltam szín józan. Gondoltam Pista, most kiadhatják az utadat. Még a malacvásárlást is bánva, hazamentem.

Marika azért nagy nehezen ugyan, csak kiengesztelődött. De nekem az eset örök tanulsággul szolgált. Újból eltelt 20 év, hogy sem bor, sem más ártó ital társaságát nem kerestem. Persze pénzem se volt az ilyen hiábavalóságokra.

A rendszerváltozás hozott ebben a dologban is nagy változást. Folyóiratok jelentek meg a borról. A Magyar Nemzetben Ambrus Lajos írt bölcsész létére rendszeresen a borról, mint szakralitást jelentő itálról. Aztán Hamvas Béla „A bor filozófiája” is a kezembe került. Interjúk készültek borászokról, ezeket elolvastam, meghallgattam.

Sok információt összegyűjtve rájöttem, nem csak tömegek kerültek a trianoni határon kívül, hanem történelmi borvidékek is. Régi magyar szőlőfajták süllyedtek a feledés homályába és a borászok elkezdtek erről beszélni, majd cselekedni. Feléledtek kezük nyomán az ősi fajták, divat lett újból szüretelni, jó bort készíteni. Nagyenyeden, Küküllő vidékén, Gyulaférváron, az aradi Ménes hegyen. Szemben Esztergommal a Felvidéken, Kürt környékén, a burgelandi Ruszton, a délvidéki Szerémségben. Szerettem volna ezt mind megismerni, megkóstolni és másoknak is megmutatni.

A jó borhoz kell a társaság, a hely és a Teremtő. Szent János evangéliumában az első csodát a borral tette Jézus, a Kánaeni menyegzőn. Jézus édesanyja Mária csak ennyit mondott: „Nincsen boruk!”. És lett boruk, nem is akármilyen! Az utolsó vacsorán pedig az általa elmondott és véghezvitt átváltoztatással, a kenyér és a bor színe alatt lényegíti át minden felszentelt pap Krisztus valóságos testévé és vérévé az Eucharishtiában.

Vagy ott van a magyarság együvé tartozásának jelképe: a vezérek vérszerződése. Vörösborba csepegtették a véruket és lettek egy akarattal testvérekké az addig nagyon is különböző törzsek vezetői. Szent István fiához, Imréhez írt intelmeiben sokatmondó az üzenet: „Itt az idő, hogy többé ne puha kásával etessenek, az téged csak puhánnyá, s finnyássá tehet, ez pedig a férfiaság elvesztegetése, a bűnök csiholója, a törvények megvetése, hanem itassanak meg olykor fanyar borral, mely értelmetet tanításomra figyelmessé teszi.”

A bor társaságkedvelő, „magában az ökök iszik – (vizet)”. Rosszkedvünkben ne igyunk bort. Az előtte fogyasztott étel, a lelki állapotunk mind befolyásolja a bor élvezhetőségét. Kerüljük a nagynevű borászok borait – mondom én. Az igazi felfedezések a másod-, harmadvonali borászainak a tételeiből jönnek elő. A világ által elismert szőlőfajtákból ismert jó bort adnak, de mi a magyar géniuszt adta borokat keressük! Változatosságuk, keresésük, rátalálásuk egy életen át kitart. Jó bortól lerészegedni gyalázat! Meddig nem árt a bor? Amíg másoknak nem okozunk gondot, amíg szabályosan tudjuk irányítani cselekedeteinket. Ha figyelembe vesszük napi munkánkat, gépkocsival való közlekedésünket, bizony ritka az az időpont, alkalom, amikor jóívású borból egyáltalán ihatunk.

Borászok nevét még le sem írtam. Bízom benne, még keríték rá alkalmat a későbbiekben.

*

Az élet egy különös párhuzamára térnék ki. Hetedikes voltam – 1963-at írtunk –, amikor a barátom, Marinov Jován felhívta a figyelmemet, hogy érdekes láttnivaló van a téglagyári hegyen a bánya fölött. Már járt ott. Régészek dolgoznak fenn, nézzük meg mit találtak?

Május lehetett, szép volt az idő és egy délután felmentünk. Szerencsénk volt, mert addig és azóta sem láthattunk a falunkban olyan meglepő tömegét a régészeti leleteknek. Már jó ideje a robbantott, fellazított „sárga föld” hozta magával a régmúlt ezer éveinek lelet üzenetét. A mennyisége már a téglagyáriaknak is feltűnő volt és kihívták a területileg illetékes régészeket. A robbantott meredek löszfal felső rétegéből hullott alá a szétesett kis kemencék sokasága, edények, cserepek darabjaival. Az igazi láttnivaló a fennsík legfelső terén volt, ahol nem a robbantás pusztítása, hanem a régészek leletmentő

munkája folyt. A járó szint alatt 40-50 cm-re bontakozott ki a bolygatatlan talajból egy régi sok-sok házas település földben maradt nyoma. Valószínű minden háznak volt saját kis kemencéje égetett agyagból formázva, körülöttük törött edények, cserepek sokaságával. Mindenütt elszenesedett gabonamagvak voltak.

Nincs az a múzeumi kiállítóterem, ami ennyire érthetővé, látványossá tudta volna tenni számunkra a többezer éves település lényegét. A régészek nagyon el voltak foglalva, nem zavarta őket, hogy ott bá-méskodunk. Ha kérdeztünk valamit válaszoltak, de bolyonghattunk, felvehettünk bármit. Felejthetetlen látvány volt. Leginkább az elszenesedett gabonamagvak hökkentettek meg. Kézbe venni búzát, árpát, nem is tudom milyen magvakat, de az alakjuk, nagyságuk hasonló volt a maihoz. 2000-3000 évvel ezelőtti termékek voltak a kezünkben. Izgalmas volt és megható. A régmúlt hihetetlen üzenete.

Persze elkezdünk fantáziálni Batta őstörténetéről. Mai fejjel gondolkodva bizony ez leletmentés volt az utolsó pillanatokban, mert a téglá kellett az építkezésekhez, a hegy területe pedig rohamosan fogyott. Ha mi annyi mindent láttunk, mennyit láthattak és találhattak a régészek?

Nagyobbik lányom, Annamária – 1993 körül, az én időmtől 30 évvel később – gimnáziumi osztálytársával, Edittel egy este felmentek oda, mégpedig a volt bányaterület felől, a meredek löszfalon haladva. Abban az időben dr. Poroszlai Ildikó végzett a bronzkori földvárban régészeti ásást. A téglagyár már nem működött, a további régészeti területet nem fenyegette veszély. A lányom és barátnője megismerkedett Ildikóval és fizetség nélkül, mint önkéntes kijártak oda segíteni. Estéknént porosan, koszosan tértek haza bizonyosságul annak, hogy a régész munkája egy kubikus fizikai megterheléséhez hasonlatos. Gyakran tűző napon a földdel kell dolgoznia.

A lányok persze hatalmas élményekkel tértek haza. Bizonyára ennek hatására jelentkezett érettségi után az Eötvös Lóránd Tudományegyetem történelem, régészet szakára. Két év múlva azonban mégis megváltoztatva korábbi döntését az egyetem jogi karán folytatta tanulmányait.

Lejegyezte: Szegedinác Anna
(folytatjuk)

Mitták Ferenc

Más szemmel

Az Aranybulla kiadása

1222. április 24.

1222. április 24-én a székesfehérvári országgyűlésen adta ki II. András magyar király (uralkodott: 1205–1235) a magyar történelem leghíresebb oklevelét, az arany függőpecséttel ellátott Aranybullát, a rendi állam későbbi legfőbb tartóoszlopát, a nemesek előjogait garantáló rendelkezését, amelyet egészen a XX. századig használtak és passzusaira hivatkoztak.

Az 1205–1235 között uralkodó II. András az állandó háborúival, a birtokpolitikájával, adókivetéseivel, pénzrontásával nagyfokú elégedetlenséget váltott ki a királyi szerviensek (serviens regis) körében, akik valójában a „király szolgái” voltak, és semmilyen földesúrnak nem voltak alávetve. Ők maguk is földbirtokkal rendelkeztek, és csak a királynak tartoztak szolgálattal és engedelmességgel (ez a katonáskodás volt). Félttek, hogy a kialakuló nagybirtokosok fennhatósága alá kerülnek. A szerviensek tulajdonképpen a később kialakuló kis- és középbirtokos nemesség tagjait tömörítették a soraikban.

1222. április 24-én, Szent György napján hatalmas tömeg gyűlt össze Fehérvárott, és II. Andrást az addigi kormányzat elbocsátására és az „Aranybulla” kiadására

kényszerítették. A 31. pontból álló szabadságlevél, az „Aranybulla” a szerviensek mozgalmának eredményeként született meg.

inak túlkapásai ellen irányult, és leszögezte, hogy miféle káros jelenségeknek nem szabad a jövőben előfordulniuk. Megtiltotta egyebek között „egész ispánságok”

Maga az „Aranybulla” szó arany pecséttel (a régiségben a „bulla” szavunk a „pecsét” szóval egyenértékű) ellátott oklevelet jelent. A legtöbb cikkely valamilyen formában a király és a lemondott báró-

eladományozását, és korlátozni igyekezett az idegenek befolyását. Az uralkodó osztály nagy része (különösen az egyház) követeléseit fogalmazta meg az a cikkely, amely eltiltja az izmaelitákat és más idegeneket attól, hogy kamaraispánok, pénzverők, sótisztók és vámszedők lehessenek. A magyar eredetű uralkodó osztály idegenellenessége más esetben is hangot kap: „Birtokokat nem szabad az országon kívüli személyeknek adományozni”.

A nemesi utókor azokat a pontokat tartotta a legfontosabbnak, amelyek a szerviensek – vagyis a nemesség – előjogait tartalmazták. Ekkor mondták ki először, hogy a nemes birtoka mentes minden királyi adó és beszállásalás alól, vagyis hivatlanul sem az uralkodót, sem embereit nem kell a házában vendégül látnia; hogy a nemes nem köteles ingyen az ország határain kívül harcolni, még a királlyal sem, csakis akkor, ha az országot külső támadás éri. A törvény intézkedik, hogy a szervienseket sér-

II. András kihirdeti az Aranybullát

tő megkülönböztetések szűnjenek meg. Így biztosítja, hogy a „Szent király” ünnepén (ti. I. Szent István napján) Fehérvárott a király vagy a nádorispán által tartott törvénynapra „az összes szerviensek, akik akarnak, oda szabadon eljöhessenek.”

Az Aranybulla kimondta, hogy a szerviensek személyében sem tartozik a megyéspán hatósága alá, hanem csak a király és a nádor ítélhet felette, továbbá, hogy érvényes bírói ítélet nélkül nem tartható le. Részletesen szabályozza a szerviensek birtokainak öröklésrendjét, azaz a szabad végrendelkezés jogát. Ha a szerviensek fiú-örökös nélkül hal meg, birtoka negyedrészt leánya örökölje, a többiről úgy intézkedjék, ahogy akar; ha nincs egyáltalán nemzetsége, ingatlanait a király fogja birtokába venni.

Az Aranybulla kimondta, hogy az egyházi tizedet nem szabad pénzben beszédni, és szabályozta a sókereskedést, valamint a pénzkidatást is. Az „Aranybulla” záradéka – mintegy utolsó cikkelye – a híres 31. pont („az ellenállási záradék”) nevezetes szankciót tartalmazott. Ezt később ellenállási jogként (ins resistendi) emlegették: „*Azt is elrendeltük, hogy ha mi vagy utódaink közül valaki valamely időben ezen rendelkezéseink ellen akarna cselekedni, ennek az oklevélnek erejénél fogva mind a püspököknek, mint a többi jobbágyoknak és országunk nemesi-inek, együttesen és külön-külön, a jelenben és a jövőben mindörökké szabadságukban álljon, hogy a hűtlenség minden vétke nélkül nekünk és a mi utódainknak ellenállhassanak és ellentmondhassanak.*” Ezzel a nemesség megkapta az ellenállás jogát a királlyal szemben.

Az Aranybulla hét példányban készült el annak idején, de ebből egy sem maradt fenn. Szövegét azonban hiteles másolatok őrizték meg az utókor számára.

Ez az oklevél egy új korszak kezdetét, egy addig homályban lévő társadalmi réteg, a nemesség öntudatra ébredését dokumentálta. Ezt az okmányt évszázadokon át a nemesi kiváltságok (előjogok) foglaltának tekintették.

II. András nem tartotta be az Aranybulla előírásait, ezért 1231-ben sor került az oklevél megújítására, amely az egyházi érdekeket is figyelembe vette. S amikor András ismét megszegte ígéreteit, Róbert esztergomi érsek egyházi átokkal sújtotta. 1233-ban pápai legátus közreműködésével rákényszerítették a királyt a „beregi egyezmény” aláírására, amely mindenben az egyháznak kedvezett: a regálék többségének bérletét egyháziak kapták.

Ezekből az egyezkedésekből a nemesek már teljesen kimaradtak. Ezért a nemesek ismét szervezkedésbe fogtak, s először 1232-ben a zalai nemesek hozták létre saját érdekvédelmi szervezetüket. Az ügyintézésre tisztségviselőket választottak – a szolgabíró és az alispán –, és igazgatási, sőt katonai feladatokat is kaptak. A királyi vármegye felbomlása után így fokozatosan – néhány évtized alatt – kialakult a nemesi vármegye.

Az Aranybulla monumentális emlékműve a székesfehérvári Csúcsos-hegyen áll, s ott tekinthető meg.

Megjegyzések, felvetések, gondolatok:

Az Aranybulla kiemelkedő jelentőségű dokumentum, nemcsak a magyar, hanem az európai történelemben, jogalkotásban is. Az 1215-ös angol Magna Charta után másodikként Magyarországon kényszerítette ki a nemesség az uralkodójától, hogy a jogaik garantálására oklevelet adjon ki.

A krónikák elég szűkszavúak az Aranybulla születését illetően. Az, hogy 1222. április 24-én hatalmas tömeg gyűlt össze Székesfehérvárott, a király törvénylátó napján, és kikényszerítette a bulla kiadását, valószínűleg megtörténhetett, de egy ilyen okirat megszületése nem történik egyik napról a másikra. Mindenképpen megelőzhetett valamifajta szerviensek szervezkedés, korábban előadhatták kéréseiket, amelyeket a király meghallgatott. Nyilvánvalóan a jogtudósaival előkészítette a dokumentumot, csak halogathatta az aláírását és kiadását. Ezért gyűlt össze 1222. április 24-én a tömeg. De ne a mai fogalmaink szerint képzeljük el a „tömeget”. A középkorban vagyunk, bizonyára hatalmas fegyveres tömegről van szó és ők követelték ki az ok-

iratot. A király megrettenhetett – nem volt ritka a királygyilkosság, a fogságba ejtés, az erőszak –, ezért az összecsapást elkerülendő, az előkészített Aranybullát ismertette és helyben aláírásával hitelesítette. A fegyveres sokaságot csak így tudta lecsillapítani. Ez a folyamat nem bizonyítható, de így is történhetett.

Bizonyos események, évfordulók nem kapnak kellő hangsúlyt a napi politikában. Így fordulhatott elő, hogy 2022-ben, az

„Aranybulla kiadásának 800. évfordulójáról nem volt állami szinten megemlékezés, sőt a közmédia sem foglalkozott vele. Ez sajnálatos és szomorú.

Összegzés:

Az 1222-ben II. András magyar király által kiadott „Aranybulla” a középkor egyik legfontosabb okirata. Kiadását a királyi szerviensek mozgalma kényszerítette ki. Jelentőségét az adja, hogy a kialakuló-szerveződő nemesség kiharcolta magának a kiváltságainak, előjogainak írásban való rögzítését, amely sarkalatos jogokra hosszú évszázadokig hivatkozhatott, majd a XVI. századi „Tripartitum” (Hármaskönyv) újabb századokra előírta és biztosította a nemesi jogokat. A nevezetes 31. pontban rögzített „ellenállási jog” pedig tartást adott ennek az osztálynak, erre mindig hivatkozni lehetett a királlyal való alkufolyamatban.

Az Aranybulla ismertségét jelenti, hogy a közvélemény 90%-ot meghaladóan tud róla, s talán a könnyű megjegyezhetőség miatt az 1222-es évszámot is idézni tudja.

Részlet Mityák Ferenc: Más szemmel – 48 + 2 magyar történelmi eseményről és személyről c. könyvéből

Lehoczki Zsuzsanna

Helytörténeti kalandozások

Batta a katolikus anyakönyvek alapján

I. rész. 1695–1770

A legkorábbi ismert középkori falvak Százhalombatta területén a 13. században jöhettek létre, írásos említésük azonban sokkal későbbi. A három falu – Báté, Százhalom és Székely – az Árpád-korban Fejér megyéhez tartozott, birtokosai köznemesi vagy kisenemesi családok voltak. Később, a török hódoltság időszakában a török defterek Százhalom falun kívül két Báté nevű helységet említenek: Báté falut és Báté pusztát, mely ekkorra az összeírás alapján már elnéptelenedett. A legelső, 1546-os defterben feljegyezték a falvakban lakó családfők, azok nőtlén fiai, valamint férfi testvéreik nevét. A későbbi összeírások alkalmával felolvasták a névsort, mely mellé bejegyezték, ha az illető meghalt vagy elköltözött, az új lakókat pedig felírták.

A 15-16. században Százhalom lakossága színmagyar és katolikus volt. A 17. századból defterek sajnos nem állnak rendelkezésünkre, de I. Lipót 1680. február 29-én kelt adományleveléből megtudjuk, hogy az 1660-as évekre Százhalom falu is elnéptelenedett, majd a mai óváros területére 1695 körül szerbek települtek. Az új települést kezdetben még Százhalomként említik, de a 18. század végére a Bata elnevezés az elterjedt.

1712-ben újra összehívott országgyűlést hívtak össze, mely gyűlésen megszervezték többek között a „Commissio Systematica” nevű bizottságot is, amelynek feladata egyebek mellett az állami szükségletek fedezésére szolgáló források megnyitása, az országos összeírások elkészítése, az adózók nyilvánartásba vétele. Ennek szellemében készült el az 1715. évi országos összeírás.

Az 1715-ös adóösszeírás név szerint közli az új lakókat: Martinus Broncsics; Secula Nixits; Michael Popovics; Mati Radivics; Starecz Bose; Joannes Bugarin; Simon Petro; Palko Jovicis; Szobota Erlohovics; Kazman Bugarin; Zari Bradovics; Petor Geglovacz;

Osztója Jovits; Jovan Dokispity; Todor Petrovics; Stivan Bradovics; Kemla Radasovit; Gabor Buzaris; Miltin Tukulya.

Az 1715-ös összeírás mind a 19 családfőt szerb-horvát etnikumba sorolja. Az összeírás sajnos nem ad felvilágosítást sem a vallási megoszlásról, sem a bővebb etnikai hovatartozásról. (A későbbiekben csak a Broncsics család tűnik fel a katolikus anyakönyvekben.)

Az 1720-as összeírás bár nem közli a családfők neveit, már 3 magyar család beköltözéséről adnak számot.

Az egyházi anyakönyvezés a 17. század végén indult meg, és a 18. században vált általánossá. Százhalombattán templom és plébános hiányában önálló katolikus anyakönyvezés nem volt, Érd filiájaként tartották számon. Az érdi anyakönyvek vezetése viszonylag korán, 1718-ban megindult, igaz, ekkor még csak a halotti anyakönyvet kezdték vezetni. 1735-től a születésit, és 1741-től a halotti anyakönyvek vezetése is megindult. A szerb ortodox anyakönyvek 1770-től folyamatosak, azonban azokat nem vizsgáltam. Nagyjából 1770-től válik egységessé a katolikus anyakönyvek vezetése is, ezért 1770-től 30 éves időszakonként vizsgáltam azokat.

II. rész. 1770–1799

A katolikus anyakönyvek alapján 1770-1799 között összesen 158 gyerek született. A leggyakrabban adott nevek: János (13), József (9), Márton (9), István (5), Pál, Mihály és Ferenc (4-4-4), Balázs, Jakab, György és Tamás nevet 3 esetben adták a gyermeknek. Lányneveknél abszolút favorit a Mária (15), az Erzsébet (10) és a Katalin (9). Szintén gyakori még az Anna (5), a Julianna (5) a Matild (4) és a Terézia (4).

A leggyakoribb családnevek: Bronzich (49), Halász (12), Perisich (11), Tomashovich (11), Tokich (8), Kovacsevich (5), Chernják (4) és Menyhárd (4).

A születésekhez képest magas a halálozások száma ugyanebben az időben, összesen 179-en haltak meg. Az elhunytak több mint fele 5 év alatti gyerek volt. 1782 és 1791 és 1799-ben fordultak elő olyan halálesetek, amik egy családon belül történtek, vagy néhány nap vagy hét leforgása alatt sok hasonló életkorú hunyt el, ez általában járványra utal. Mivel a leggyakoribb gyerekbetegség a feketehimlő volt, lehetséges, hogy az pusztított, de a halálokot sajnos csak 1816-tól vezették... 8 halotról semmit nem tudunk, egyikük a battai mocsárban megfagyott, a többiek általában ismeretlen koldusok voltak. Néhányuk kereszteneve ismert, de általában csak N.N-nel vannak jelölve (Nomen Nescio – latin: nevét nem tudom).

Bár hússzal több haláleset történt 30 év alatt mint születés, valójában nem csökkent a település lélekszáma. Ez annak köszönhető, hogy elég nagy volt a településen a fluktuáció. Nagyjából 50 olyan születést regisztráltak az anyakönyvben, amelyek csak ideiglenesen telepedtek meg Battán. ■

SZÁZHALOM

Óvárosi Közösségi, Közéleti Folyóirat

Megjelenik havonta

Felelős kiadó:

Jován László, a Hírhalom Egyesület elnöke

Szerkeszti a szerkesztőbizottság.

Postacím: 2440 Százhalombatta,
Csenderics út 4. Tel.: 06-30-966-8079

www.szazhalom.hu

ISSN szám: 2559-9860

Nyomdai munkák:

Hírhalom Egyesület, Százhalombatta

Támogatók:

Százhalombatta Város Önkormányzata

Nemzeti
Együttműködési
Alap

MINISZTERELNÖKSÉG

BETHLEN GÁBOR
ALAPÍTVÁNY Zrt.

Százhalom

2023. MÁJUS

1 HÉTFŐ	Munka ünn. Fülöp, Jakab, Zsaklin, József	8 HÉTFŐ	Mihály, Győző	15 HÉTFŐ	Zsófia, Szonja, Döníz	22 HÉTFŐ	Júlia, Rita, Emil	29 HÉTFŐ	Pünkösöd Magdolna, Magda, Ervin
2 KEDD	Zsigmond, Atanáz, Zoé	9 KEDD	Gergely, Katinka, Alberta, Édua	16 KEDD	Mózes, Botond, János	23 KEDD	Dezső, Vilmos, Renáta	30 KEDD	Janka, Zsanett, Johanna, Nándor
3 SZERDA	Tímea, Irma, Jakab, Fülöp	10 SZERDA	Ármin, Pálma, Izidor	17 SZERDA	Paszkál, Ditmár, Rezeda	24 SZERDA	Eszter, Eliza, Vanessza	31 SZERDA	Angéla, Petronella
4 CSÜTÖRTÖK	Mónika, Flórián	11 CSÜTÖRTÖK	Ferenc	18 CSÜTÖRTÖK	Erik, Alexandra, János	25 CSÜTÖRTÖK	Orbán, Gergely	1 CSÜTÖRTÖK	Tünde, Jusztinus
5 PÉNTEK	Györgyi, Iren	12 PÉNTEK	Pongrác	19 PÉNTEK	Hlvó, Iván, Milán	26 PÉNTEK	Fülöp, Evelin	2 PÉNTEK	Kármén, Anita, Péter, Marcellinus
6 SZOMBAT	Ivett, Frida, Judit, Yvett	13 SZOMBAT	Szervác, Imola, Imelda	20 SZOMBAT	Bernát, Bernardin, Felícia	27 SZOMBAT	Hella, Pelbárt, Ágoston	3 SZOMBAT	Klotild, Cecília, Károly
7 VASÁRNAP	Gizella, Gusztáv, Bendegúz	14 VASÁRNAP	Bonifác, Gyöngyi	21 VASÁRNAP	Konstantin, András	28 VASÁRNAP	Pünkösöd Emil, Csanád, Vilmos	4 VASÁRNAP	Bulcsú, Kerény, Kerubin